

Truth Tolerance and Pluralism

א) דעותיהן שונות

תוספתא מסכת ברכות פרק ו הלכה ה
הרואה אוכלוסין אומר ברוך חכם הרזים שאין פרצופותיהן דומין זה לזה ואין דעתם דומה זו לזו

Someone who sees a great crowd should say 'bless be the one who understands the inner thoughts' **for their appearances are not alike and their thoughts are not alike**

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות דף סג/ב
הרואה אוכלוסין אומר ברוך חכם הרזים.
כשם שאין פרצופין דומין זה לזה כך אין דעתן דומה זה לזה

מדרש תנחומא פנחס פרק י
תדע לך שהוא כן משה מבקש מן הקב"ה בשעת מיתתו ואומר לפניו רבשי"ע גלוי וידוע לפניך דעתם
של כל אחד ואחד ואין בשל בניך דומה זה לזה
כשאני מסתלק מהן בבקשה ממך אם בקשת למנות עליהם מנהיג מנה עליהם אדם שיהא סובל
לכל אחד ואחד לפי דעתו
מנין ממה שקראו בענין שנא' יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר וגו' :

ב) סובלנות- האמת והשלום אהבו

תלמוד בבלי :
מסכת יבמות דף יד עמוד ב
ת"ש : אע"פ שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות, ובאחיות, בגט ישן, ובספק אשת איש, ובמגרש את אשתו
ולנה עמו בפונדק, בכסף ובשוה כסף, בפרוטה ובשוה פרוטה,
לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מבית הלל, ולא ב"ה מבית שמאי,
ללמדך, שחיבה וריעות נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר : +זכריה ח'+ האמת והשלום אהבו

Come and hear: Although Bet Shammai and Bet Hillel are in disagreement on the questions of rivals, sisters, an old bill of divorce, a doubtfully married woman, a woman whom her husband had divorced and who stayed with him over the night in an inn, money, valuables, a perutah and the value of a perutah, Bet Shammai did not, nevertheless, abstain from marrying women of the families of Bet Hillel, nor did Bet Hillel refrain from marrying those of Bet Shammai. **This is to teach you that they showed love and friendship towards one another,** thus putting into practice the Scriptural text, 'Love ye **truth and peace**' (Zecharia 8)

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כז/ב
כדתניא ואף בעונות אבותם אתם ימקו כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם אתה אומר כשאוחזין
או אינו אלא כשאין אוחזין כשהוא אומר איש בחטאו יומתו הרי כשאוחזין מעשה אבותיהן
בידיהן ולא והכתיב וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו מלמד שכולן ערבים זה בזה התם שהיה
בידם למחות ולא מיחו

As it has been taught: And also in the iniquities of their parents shall they pine away with them,[i.e.,] if they hold fast to the evil doings of their fathers. Thou sayest thus: Yet perhaps it is not so, but true even if they do not hold fast to their [evil] doings? When Scripture states, Every man shall be put to death for his own sin, [it must refer to those who do not hold fast to their fathers' ways. Then how shall we interpret, And also in the iniquities of their fathers shall they pine away with them?] — As referring to those who continue in the ways of their fathers. But do they [really] not [suffer for the sins committed by others]? Is it not written, And they shall stumble one upon another, meaning, One [will stumble] through the sin of the

other, which teaches that **all are held responsible for one another** — There the reference is to such as had the power to restrain [their fellowmen from evil] but did not.

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כט עמוד א
תני אהבה בריה דרבי זירא : כל הברכות כולן, אף על פי שיצא - מוציא

רש"י מסכת ראש השנה דף כט עמוד א
אף על פי שיצא מוציא - שהרי כל ישראל ערבין זה בזה למצות.

רמב"ם פירוש המשניות - שמנה פרקים להרמב"ם - פרק ד
ודע ש"אמת" הן המעלות השכליות מפני שהן אמתיות לא תשתנינה, כמו שזכרנו בפ"ב
ו"השלוש" הן מעלות המדות אשר בהן יחיה השלום בעולם :

משנה מסכת אבות פרק א
(יח) רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים העולם עומד,
על הדין ועל האמת ועל השלום, שנאמר (זכריה ח) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם :

ג) פלורליזם - שבעים פנים בתורה (אגדה/מחשבה)

ספר במדבר פרק ז
(יב) ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה :
(יג) וקרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף **שבעים שקל בשקל הקדש**
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה :

במדבר רבה (וילנא) פרשה יג
טו... שבעים שקל בשקל הקדש למה כשם שיין חשבונו שבעים כך יש **שבעים פנים בתורה**...

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף לד עמוד א
אמר אביי : דאמר קרא : +תהלים ס"ב+ אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי כי עז לאלהים - **מקרא**
אחד יוצא לכמה טעמים, ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות.
דבי רבי ישמעאל תנא : +ירמיהו כ"ג+ וכפטיש יפצץ סלע, מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות, אף
מקרא אחד יוצא לכמה טעמים.

ד) אלו ואלו דברי אלוקים חיים

1) מקור

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף יג עמוד ב
אמר רבי אבהו אמר **רבי יוחנן** : תלמיד היה לו לרבי מאיר וסומכוס שמו, שהיה אומר על כל דבר
ודבר של טומאה ארבעים ושמונה טעמי טומאה, ועל כל דבר ודבר של טהרה ארבעים ושמונה
טעמי טהרה.
תנא : תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים. אמר רבינא : אני
אדון ואטהרנו ; ומה נחש שממית ומרבה טומאה - טהור, שרץ שאין ממית ומרבה טומאה לא כל
שכן? - ולא היא, מעשה קוץ בעלמא קעביד.
אמר רבי אבא אמר שמואל : שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו
והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה : **אלו ואלו דברי אלהים חיים הן**, והלכה כבית
הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן - מפני
שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי
לדבריהן.

Rabbi Abbahu stated in the name of **Rabbi Yochanan**: Rabbi Meir had a disciple of the name of Symmachus who, for every rule concerning ritual uncleanness, supplied forty-eight reasons in support of its uncleanness, and for every rule concerning ritual cleanness, forty-eight reasons in support of its cleanness.

One taught: There was an assiduous student at Yavneh who by a hundred and fifty reasons proved that a [dead] creeping thing was clean. Said Rabina: I also could by logical argument prove it to be clean. If a snake that kills [man and beast] and thus causes much uncleanness, is itself ritually clean, how much more should a creeping thing, which does not kill [either man or beast] and consequently causes no uncleanness, be ritually clean. This, however, is no argument, since [the snake] is merely acting like a thorn.

Rabbi Abba stated in the name of Shmuel: For three years there was a dispute between Bet Shammai and Bet Hillel, the former asserting, 'The halachah is in agreement with our views' and the latter contending, 'The halachah is in agreement with our views'. Then a bath kol issued announcing, '[The utterances of] both are the words of the living God, but the halachah is in agreement with the rulings of Bet Hillel'. Since, however, both are the words of the living God' what was it that entitled Bet Hillel to have the halachah fixed in agreement with their rulings? Because they were **kindly and modest**, they studied their own rulings and those of Bet Shammai, and were even so [humble] as to mention the actions of Bet Shammai before theirs.

2) בסיס

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ג עמוד ב

ואף הוא פתח ודרש: +קהלת י"ב+ דברי חכמים כדרבנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרעה אחד.. בעלי אספות - אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמא יאמר אדם: היאך אני למד תורה מעתה? תלמוד לומר: **כולם נתנו מרעה אחד** - אל אחד נתנו, פרנס אחד אמרן, מפי **אדון כל המעשים** ברוך הוא, דכתיב +שמות כ'+ וידבר אלהים את כל הדברים האלה. אף אתה עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך **לב מבין** לשמוע את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים, את דברי אוסרין ואת דברי מתירין, את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין

And he also took up the text and expounded: The words of the wise are as goads, and as nails well planted are the words of masters of Assemblies, which are given from one Shepherd (Kohelet 12)...

'The masters of assemblies': these are the disciples of the wise, who sit in manifold assemblies and occupy themselves with the Torah, some pronouncing unclean and others pronouncing clean, some prohibiting and others permitting, some disqualifying and others declaring fit.

Should a man say: How in these circumstances shall I learn Torah? Therefore the text says: 'All of them are given from one Shepherd'. One God gave them; one leader uttered them from the mouth of the Lord of all creation, blessed be He; for it is written: 'And God spoke all these words'. Also do thou make thine ear like the hopper and get thee a perceptive heart to understand the words of those who pronounce unclean and the words of those who pronounce clean, the words of those who prohibit and the words of those who permit, the words of those who disqualify and the words of those who declare fit.

ספר שמות פרק כ

(ח) **זכור** את יום השבת לקדשו:

ספר דברים פרק ה

(יב) **שמור** את יום השבת לקדשו כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ:

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כז/א

תניא **זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו** מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע

תלמוד בבלי מסכת שבועות דף כ/ב

אמר רב אדא בר אהבה **נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה** דאמר קרא זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה

מכילתא פרשת בחדש פרשה ז

זכור (דברים ה') ושמור שניהם נאמרו בדיבור אחד.

(שמות ל"א) מחלליה מות יומת (במדבר כ"ח) וביום השבת שני כבשים שניהם בדבור אחר נאמרו.

(ויקרא י"ח) ערות אשת אחיך (דברים כ"ה) יבמה יבא עליה שניהם נאמרו בדיבור אחד.

(שם כ"ב) לא תשבש שעטנז שם וגדילים תעשה לך שניהם נאמרו בדיבור אחד.

מה שאי אפשר לאדם לומר כן שנאמר אחת דבר אלהים שתיים זו שמענו ירמיה כ"ג הלא כל דברי כאש נאם ה'.

(3) סיבה

(א) התאמה אישית

ספר שמות פרק כ

(א) וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר :

(ב) אֲנִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדַי :

(ג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי :

And God spoke **all** these words, saying, **I am the Lord your God**, who have **brought you out** of the land of Egypt, out of the house of slavery. **You** shall have no other gods **before me**.

ספר במדבר פרק טו

(מא) **אני ה' אלקיכם** אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים אני ה' אלקיכם :

פסיקתא דרב כהנא - פסקא יב אות כה

(כה) אנכי יי' אלהיך (שם) א"ר לוי נראה להם הקב"ה כאיקונין הזו שיש לה פנים מכל מקום אלף

בני אדם מביטין בה והיא מבטת בכולם כך הקב"ה כשהיה מדבר כל אחד ואחד מישר' היה אומ'

עמי הדבר מדבר אנכי יי' אלהיכם אין כתי' כאן אלא אנכי יי' אלהיך (שם) א"ר יוסי בר' חנינא

ולפי כוחן של כל אחד ואחד היה הדיבר מדבר עמו ואל תתמה על הדבר הזה שהיה המן יורד

לישראל כל אחד ואחד היה טועמו לפי כוחו התינוקות לפי כוחן והבחורים לפי כוחן הזקנים לפי

כוחן התינוקות לפי כוחן כשם שהתינוק הזה היונק בשדי אמו כך היה טועמו שנא' והיה טעמו

כטעם לשד השמן (במדבר יא ח) והבחורים לפי כוחן שני ולחמי אשר נתתי לך לחם ושמן ודבש

האכלתיך (יחזקאל טז יט) והזקנים לפי כוחן שני וטעמו כצפיחית בדבש (שמות טז לא) ומה אם

המן כל אחד ואחד לפי כוחן היה טועם לפיו בדיבר כל אחד ואחד שומע לפי כוחן אמי דוד קול יי'

בכח (תהלים כט ד) קול יי' בכוחו אין כתי' אלא קול יי' בכח של כל אחד ואחד א' להם הקב"ה

לא מפני שאתם שומע' קולות הרבה אלא היו יודעים שאני הוא אנכי יי' אלהיך (שמות כ ב)

בעולם הזה נגאלו ישר' ממצרים ונשתעבדו בבבל ומבבל למדיי וממדיי ליון ומיון לאדום ומאדום

הקב"ה גואלן ואינן משתעבדין עוד שני ישראל נושע ביי' תשועת עולמים לא תבושו ולא תכלמו עד

עולמי עד (ישעיה מה יז) חסלת :

I am the Lord your God – R' Levi said: The Holy One appeared to them as though He were a statue with **faces** on every side, so that though **a thousand men might be looking at the statue, they would be led to believe that it was looking at each one of them. So, too, when the Holy One spoke, each and every person in Israel could say, "The Divine word is addressing me."** Note that Scripture does not say, "I am the Lord your God," but I am the Lord thy God, [thy very own God]. Moreover, said R. Jose bar Hanina, **the Divine Word spoke to each and every person according to his particular capacity.** And do not wonder at this. For when manna came down for Israel, each and every person tasted it in keeping with his own capacity – infants in keeping with their capacity, young men in keeping with their capacity, and old men in keeping with their capacity. Infants in keeping with their capacity: like the taste of the milk that an infant sucks from his mother's breast, so was the taste of manna to every infant, for it is said "Its taste was like the taste of rich cream" (Bamidbar11:8); young men according to their capacity, for of the manna they ate it is said

“My bread also which I gave thee, bread, and oil, and honey” (Yechezkel. 16:19); and old men according to their capacity, as is said of the manna they ate “the taste of it was like wafers made with honey” (Shemot16:31). Now if each and every person was enabled to taste the manna according to his particular capacity, how much more and more was the Divine Word. Thus David said: “The voice of the Lord is in its strength” (Tehillim 29:4) – not “The voice of the Lord in His strength” but “The voice of the Lord in its strength” – that is, in its strength to make itself heard and understood according to the capacity of each and every person who listens to the Divine Word. Therefore the Holy One said: Do not be misled because you hear many voices. Know ye tht I am He who is one and the same: I am the Lord thy God.

Up to this time, Israel were redeemed from Egypt and then enslaved in Babylon; redeemed from Babylon, enslaved in Media; redeemed from Media, enslaved in Greece; redeemed from Greece, enslaved in Edom (Rome). But from Edom the Holy One will redeem them, and they will not again be enslaved, as is said “O Israel that art saved by the Lord with an everlasting salvation: ye shall not be ashamed nor confounded, world without end” (Yeshaya. 45:17).

ים של שלמה מסכת בבא קמא הקדמה

שלמה ע"ה אמר בחכמתו (קהלת י"ב, י"ב). ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ, ודרשו רבותינו בפרק עושין פסים (עירובין כ"א ע"ב) שמחויב הוא לשמוע דברי חכמים שנקראו סופרים. במה שחדשו והוסיפו בקבלתם בתורה שבעל פה הלכה למשה מסיני על תורה שבכתב, שהוא בתכלית הקיצור בכמות, וארוך באיכות. אף הוסיפו וגזרו ועשו משמרת למשמרת. כאשר הקדים החכם הזה שעשה אזנים לתורה. שנאמר (שם) איזן וחקר. וכל הנמצא בדברי חכמי התורה מימות משה רע"ה עד עתה. הן הן החכמים שאמר הוא עליהן (שם שם, י"א) דברים חכמים כדברונות. כלם נתנו מרועה אחד.

ושלא לתמוה על מחלוקתם בריחוק הדיעות, שזה מטמא וזה מטהר. זה אוסר וזה מתיר. זה פוסל וזה מכשיר. זה פוטר וזה מחייב. זה מרחק וזה מקרב. אם דעתם לשם שמים. והראשונים אפילו בבת קול לא היו משגיחים (ב"מ נ"ט ע"ב). וכולם דברי אלקים חיים, כאילו קיבל כל חד מפי הגבורה, ומפי משה, האף שלא יצא הדבר מפי משה לעולם, להיות שני הפכים בנושא אחד. אעפ"י כן דמהו החכם לרוב אישורו וחיזקו, שאין בין דבר שהוציא משכל הפועל, אשר נתעוללו לו במושכלות שניות ושלישיות. לבין דבר שבא אליו בכח חוש הדיבור בקבלה הלכה למשה מסיני. אף שלא ציירו במופת שכלו להיותו הכרח. לולי צד הקבלה איש מפי איש.

והמקובלים כתבו טעם לדבר, לפי שכל הנשמות היו בהר סיני, וקיבלו דרך מ"ט צינורות. והן שבעה פעמים שבעה, מזוקק שבעתיים. והן הקולות אשר שמעו וגם ראו. וכל ישראל רואים את הקולות הן הדיעות המתחלקות בצינור. **כל אחד ראה דרך צינור שלו לפי השגתו.** וקבל כפי כח (נשמת עליונו) [נשמתו העליונה], לרוב עילויה. או פחיתותה, זה רחוק מזה. עד שאחד יגיע לטהור. והשני יגיע לקצה האחרון לטמא. והשלישי לאמצעות, רחוק מן הקצוות והכל אמת והבן.

ספר ישעיה פרק מב

(כא) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויגדיר:

אורות התורה פרק ב' אות א'

והנה כל הלומד תורה הוא מוציא מהכח אל הפעל את מציאות חכמתה מצד נפשו **ובודאי אינו דומה האור המתחדש מצד חיבור התורה לנפש זו לאור הנולד מהתחברותה לנפש אחרת,** ואם כן הוא מגדיל התורה ממש בלמודו

When someone learns Torah, he brings its wisdom from potential to actual-as it relates to his spirit. **There can be no comparison between the light that is renewed when the Torah is connected to one person's spirit and when the Torah is connected to another person's spirit.** So when he learns Torah, he literally makes it greater.

(ב) תפארת

ערוך השלחן (הקדמה לחושן משפט)

וכל מחלוקת התנאים והאמוראים והגאונים והפוסקים באמת **למבין דבר לאשורו** דברי אלקים חיים המה ולעולם יש פנים בהלכה ואדרבה **זאת היא תפארת תורתנו הקדושה והטהורה**

וכל התורה כולה נקראת שירה ותפארת השיר היא כשהקולות משונים זה מזה וזהו עיקר הנעימות ומי שמושטט בים התלמוד יראה נעימות משונות בכל הקולות המשונות זה מזה.

ג) מורכבות העולם

ספר באר הגולה - הבאר הראשון

ואמר בעלי אסופות, פ"י כי אי אפשר שיהיה דעת החכמים על דרך אחד, ואי אפשר שלא יהיה חלוק ביניהם כפי מה שהם מחולקים בשכלם. כי כל דבר ודבר אי אפשר שלא יהא בחינה יותר מאחת לדבר אחד. שאף אם הדבר טמא, אי אפשר שלא יהיה לו צד בחינה של טהרה של מה, וכן אם הדבר טהור, אי אפשר שלא יהיה לו בחינה מה של טומאה. ובני אדם מחולקים בשכל ואי אפשר שיהיו כל שכלי בני אדם על דרך אחד כמו שיתבאר, ולכך כל אחד ואחד מקבל בחינה אחת כפי חלק שכלו. ועל זה קראם בעלי אסופות, ר"ל שיושבים אסופות ועוסקים בתורה שאף שהם מחולקים בשכלם מ"מ הם מתאספים יחד, וכאשר הם מתאספים יש בהם כל הדעות המחולקות. ואמר שמא תאמר א"כ האיך אני לומד תורה מעתה על זה אמר כלם נתנו מרועה אחד אל אחד נתנו פרנס אחד אמרו מפי אדון כל המעשים. וביאור זה, כי הש"י כאשר נתן תורה לישראל נתן כל דבר ודבר בתורה כפי מה שהוא. ואמר שדין זה יש בו בחינה לזכות ויש בו בחינה לחובה, ודין של איסור והיתר יש בדין זה בחינה להיתר ויש כאן בחינה לאסור, וכן כשר ופסול יש בחינה אחת הפך האחרת. כמו שבעולם נמצא דבר מורכב מהפכים, ותוכל לומר על העץ שהוא מתיחס אל יסוד המים וכן הוא האמת שיש בו מן המים, ותוכל לומר שיש בו מן יסוד האויר וכן הוא האמת שיש בו יסוד האויר, ולא תמצא דבר פשוט לגמרי. וכן בתורה אין דבר אחד טמא לגמרי שלא יהיה בו צד טהרה, ויש בו צד טומאה ג"כ. וכאשר אחד למד על דבר אחד טהור ונתן טעמו ושכלו לטהרה, הרי אמר בחינה אחת כפי מה שהוא, והאומר טמא ואמר טעמו זה אמר ג"כ בחינה אחת: והיינו דאמר שכולם הם מפי אדון המעשים, ולמה הוצרך לומר כאן מפי אדון כל המעשים ומה ענינו לכאן, אלא ר"ל כמו שהש"י אדון כל המעשים וממנו נמצא עולם המורכב שיש בו דברים מתחלפים ויש אחד הפך השני, וכך הוא דבר זה שכל דבר יש לו בחינות מתחלפות שאין העולם פשוט שלא יהיה בו חילוף בחינות, א"כ המטמא והמטהר זה למד תורה כמו השני כי לכל אחד ואחד יש לו בחינה בפני עצמו, והש"י ברא את הכל והוא ברא הדבר שיש בו שתי בחינות.

4) דרך לימוד

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יט/א

והיה כעץ שתול על פלגי מים אמרי דבי רבי ינאי כעץ שתול ולא כעץ נטוע כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם

אמר להו רב חסדא לרבנן בעינא דאימא לכו מלתא ומסתפינא דשבקיתו לי ואזליתו כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם שבקוהו ואזול קמיה דרבא אמר להו הני מילי סברא אבל גמרא מרב אחד עדיף כי (דף יט/ב) היכי דלא ליפלוג לישני

תלמוד בבלי מסכת תענית דף ז/א

אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים והיינו דאמר רבי חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולן

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פד/א

נח נפשיה דרבי שמעון בן לקיש והוה קא מצטער רבי יוחנן בתריה טובא אמרו רבנן מאן ליזיל ליתביה לדעתיה ניזיל רבי אלעזר בן פדת דמחדדין שמעתתיה אזל יתיב קמיה כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה תניא דמסייעא לך אמר את כבר לקישא בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפריקנא ליה עשרין וארבעה פרוקי וממילא רווחא שמעתא ואת אמרת תניא דמסייע לך אטו לא ידענא דשפיר קאמינא הוה קא אזיל וקרע מאניה וקא בכי ואמר היכא את בר לקישא היכא את בר לקישא והוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה] בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה

משנה מסכת אבות פרק ד

(א) בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מפל אדם, שנאמר (תהלים קיט), מפל מלמדי השכלתי פי עדותיך שיחה לי. איזהו גבור, הכובש את יצרו, שנאמר (משלי טז), טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר. איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר (תהלים קכח), יגיע כפיך כי תאכל אשריך

וטוב לך. אֲשֶׁרִידָ, בְּעוֹלָם הַזֶּה. וטוב לך, לְעוֹלָם הַבָּא. אִיזוֹהוּ מְכַבֵּד, הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שְׁנֵאמַר (שמואל א ב), כִּי מְכַבְּדִי אֶכְבֵּד וּבְזִי יִקְלוּ :

Ben Zoma said: **Who is wise? He who learns from all men**, as it is written (Tehillim 119:99) "I have gained understanding from all my teachers." Who is mighty? He who subdues his passions, as it is written (Mishlei 16:32) "One who is slow to anger is better than the mighty, and one whose temper is controlled than one who captures a city." Who is rich? He who rejoices in his portion, as it is written (Tehillim 128:2) "You shall eat the fruit of the labor of your hands; you shall be happy, and it shall go well with you." "You shall be" refers to this world; and "it shall be well with you" refers to the world to come. Who is honored? He that honors his fellow men as it is written (Shmuel I 2:30) "For those who honor me I will honor, and those who despise me shall be treated with contempt."

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סג/ב
אמר רבי יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב חרב (על) [אל] הבדים ונואלו?
חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה ולא עוד אלא שמטפשים כתיב הכא ונאלו וכתביב התם אשר נואלנו ולא עוד אלא שחוטאים שנאמר ואשר חטאנו

5 פסק הלכה

רש"י מסכת כתובות דף נז עמוד א
הא קמ"ל - ... כי פליגי תרי אליבא דחד מר אמר הכי אמר פלוני ומר אמר הכי אמר פלוני חד מינייהו משקר אבל כי פליגי תרי אמוראי בדין או באיסור והיתר כל חד אמר הכי מיסתבר טעמא אין כאן שקר כל חד וחד סברא דידיה קאמר מר יהיב טעמא להיתירא ומר יהיב טעמא לאיסורא מר מדמי מילתא למילתא הכי ומר מדמי ליה בעניינא אחרינא ואיכא למימר אלו ואלו דברי אלהים חיים הם **זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים בשינוי מועט.**

מסכת סופרים פרק טז הלכה ה
אמר ר' תנחום בר' חנילאי אילו ניתנה התורה חתוכה, לא היתה עמידת רגלים למורה שיוורה, שאם טימא, יש מטמאין כיוצא בו, ואם טיהר, יש מטהרין כיוצא בו. אמר ר' ינאי תורה שנתן הקדוש ברוך הוא למשה, ניתנה לו בארבעים ותשעה פנים טמא ובארבעים ותשעה פנים טהור, שנאמר ודגליו, בגימטריא ארבעים ותשעה הוא, אמר לו האיך עבדת, אמר לו רבו המטמאין טמא, רבו המטהרין טהור. ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר, תלמיד וותיק היה לו לר' עקיבא, והיה יודע לדרוש את התורה בארבעים ותשעה פנים טמא ובארבעים ותשעה פנים טהור, שלא מאותו הטעם, שאם כן רבו המטמאין טמא רבו המטהרין טהור; אמרו, כל אילין מניין, אלא שהיה חכם במקרא, ובקי במשנה, וותיק בתלמוד, וסבר בהגדה.

ריטב"א מסכת עירובין דף יג/ב
אלו ואלו דברי אלהים חיים שאלו רבני צרפת ז"ל האיך אפשר שיהו אלו ואלו דברי אלהים חיים וזה אוסר וזה מתיר ותרצו כי כשעלה משה למרום לקבל התורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר ושאל להקב"ה על זה ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהיה הכרעה כמותם ונכון הוא לפי הדרש ובדרך האמת יש טעם סוד בדבר :

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף יז עמוד א
אמר רבי יוחנן: אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי קומה, ובעלי חכמה, ובעלי מראה, ובעלי זקנה, ובעלי כשפים, ויודעים בשבעים לשון, שלא תהא סנהדרי שומעת מפי המתורגמן. אמר רב יהודה אמר רב: **אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה.**

תוספות מסכת סנהדרין דף יז עמוד א
שיודע לטהר את השרץ כו' - וקשה לר"ת דמה לנו בחריפות של הבל לטהר שרץ שהתורה טימאתו ומפרש ר"ת שיודע לטהר מטומאת נבילות **שלא יטמא במשא בכזית...**

שו"ת הרמ"א סימן קז ג:
עוד הקשית שם פ"ק דעירובין + דף יג, עמוד ב+ בשמעתא דתלמיד ותיק היה ביבנה והיה מטהר השרץ בק"ן פנים כו', ואמרו שם אמר רבינא אני אדון ואטהרנו ומה נחש כו'. והקשית לפירש"י ממ"נ אם בא לטהר השרץ לגמרי שלא יטמא כלל דומיא דנחש, א"כ איכא למימר נבילה תוכיח

דאינה מרבה טומאה ואפ"ה טמאה. ואי בא ללמוד ששרץ טהור מטומאת שרץ דהיינו בכעדשה אבל בכזית יוכל להיות דמטמא כמו נבילה, א"כ אמאי הוצרך למילף מנחש הלא מנבילה עצמה יוכל ללמוד, דמה נבילה דמטמאה במשא ואינה מטמא בכעדשה ק"ו שרץ דאינו מטמא במשא, כדפירשו התוספות התם. ויש לומר **דבא ללמוד ק"ו זה לומר דאע"ג דהתורה כתבה דהשרץ מטמא מ"מ נמעט טומאתו בכל מה דאפשר, מאחר דמדינא היה טהור לגמרי רק שחידשה בו התורה שהוא טמא אין לך בו אלא חידושו.** וע"כ הוצרך ללמוד מנחש, דמדינא היה טהור לגמרי רק שהתורה טימאתו. א"כ נוכל לומר שדמו אע"פ שהוא כבשרו אינו בכעדשה, דנמעט טומאתו כל מה דאפשר. ובזה אתי שפיר מה שהקשו התוס' מה חריפות הוא זה לטהר שרץ שטמאתו התורה, כי מ"מ למדים משם שדמו אינו בכעדשה.

6) יישומו של רב קוק

א) מחשבת ישראל

מאמרי הראי"ה א' (עמ' 105)

בתור מדותיה של תורה; **כמו בגופי הלכותיה של תורה ישנם פנים שונים וחילוקי דעות**, ואנו נוהגים לקיים בהם את מדת התורה של עשה אזנך כאפרכסת ושמע דברי המטהרים ודברי המטמאים, דברי המזכים ודברי המחייבים, דברי הפוסלים ודברי המכשירים, מפני שכולם נתנו מרועה אחד, אע"פ שלענין ההלכה למעשה ישנה הכרעה מיוחדת לאחת מן הדעות, **כך מדה זו עצמה נוהגת בהלכות הדעות והאמונות** שהעלו חכמי ישראל המוחזקים לאבות האומה גדולי התורה ואנשי הקודש, חלילה לנו להקל ראש נגדם, ולהחליט על אחת מדעותיהם שהם דברים חיצוניים, ושהם נדחים מגבול ישראל, וקל וחומר שאסור לנהוג מנהג זה נגד דעותיו של אביהם של ישראל המאיר עיני הדורות בתורתו חכמתו וקדושתו, רבינו הרמב"ם ז"ל. וגם באילו הדעות אשר אנו מוצאים שרבים מחכמי הדורות חולקים עליהן, יכולים אנחנו רק לומר שהננו מוכרעי מוכרעים להחזיק בהדעות שרוב גדולי ישראל נטו אליהן, אבל חס לנו להחליט על דעותיו של רבינו הגדול שהן דעות חיצוניות, חלילה! ואחרי שרבינו הרמב"ם, שתורת ד' היתה מקור חייו, מצא את לבבו נאמן לד' ולתורתו ועמו באלה הדעות, הלא זה הדבר בעצמו הוא הצד המכריע, שאין בהן דבר שיוכל להטיל טינא בלב או לדחות את מי שהוא מקדושת התורה וקדושת ישראל. **וההכרעה בזה היא נתונה לפי המצב הנפשי ותפיסת הציורים הרוחניים של כל אחד לפי תכונתו והכל לפי מה שהוא אדם.** אין שום ספק שישנם אנשים שדעות מיוחדות פועלות עליהם פעולה טובה, לקשר את לבבם לקדושה ולטהרה לאמונה ולעבודה לתורה ולמצוה, וישנם אנשים אחרים שדוקא דעות אחרות הן מסוגלות לקרב את לבבם לכל הדברים הקדושים והנשגבים הללו. ואם הדעות שנתפרשו בספר המורה התאימו לרוח קדושתו ותוקף אמונתו ודבקות עבודתו הקדושה והאמיתית של הענק הגדול מאור הקודש רבינו הרמב"ם ז"ל, לכל אוצר הטוב והקודש, לכל הזהירות והזריזות לכל הקדושה והטהרה ולכל תוקף יראת השם יתברך ואהבתו, שהיתה תמיד כשלהבת אש קודש בלבבו הטהור, אין שום ספק שרבים מאד הנם בישראל שאלה הדעות עלולות לפעול עליהם את הפעלת הקודש הזאת לטובה. ואם גם ימצאו רבים שאינם יכולים לקשר את מערכי רוחם באמונת אומן עם כל הדעות הנאמרות בספר המורה, הרשות נתונה להם לקשר את מחשבת לבבם גם עם הדעות של גדולי ישראל אשר סללו להם דרך אחרת, אבל חלילה לנו להוציא לעז של חיצוניות וקל וחומר של יוניות וזרות על אלה הדעות, אשר קדשתם רוחו הקדוש של רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל.

אדר היקר (עמ' יד)

בעולם המחשבה המעשית שלנו, עיון ההלכה והתלמוד, הצליח הנסיון יפה. הדעות כולן, המוסכמות והבלתי-מוסכמות, נקבצו יחד, יחד העשירו את ידיעותינו, הרחיבו את חוג רעיונינו והאדירו את תעופת שכלנו, בתתן לנו יד להגיע אל כל מבוקש מחודש, מסעיפי המחשבה המעשית, באופן מבורר ומוצלח, לפי תנאי מצבנו. התועלת המוחשי שהתגלה ע"י הלמוד הרחב, שנבנה מקיבוץ הדעות השונות והשתרקותן, הפיגה לגמרי את הטעם של המחלוקת והפירוד, האפשרי להולד משינויי הדיעות וההחלטות, והביאה תמורתם, אחדות, אהבה ורחשי כבוד אין קץ, לכל הדעות השונות והמתנגדות גם יחד. והיא, אשר הביאה גם-כן לראות את תולדותיהן החיוביות בעצם זהרן ותקפן.

לא כן הוא גורל המחשבה העיונית. למרות כל עמל בעלי האגדה לפלגותיהם, בעלי המוסר, המחקר והקבלה העיונית, עכ"פ לחבב ולרומם את עבודת המחשבה והרעיון, לא זכינו עדיין בענינו לקבע קבוצים וישיבות קבועים, שתהיה מטרתם נכנס במקום אחד, בקבוץ והתאמה, את כל פזורי המחשבה הגדולה של כנסת ישראל, שנגלתה בצדדים רבים, בדורות שונים, במצבים מיוחדים,

בפלגות מפוזרות ובמקצעות וסגנונים מחולפים, ומכל-מקום הכל הולך למקום אחד, - למקור ישראל.

ב) מעבר לעולם התורה

אורות האמונה (עמ' 23)

לעומת האמת העליונה האלהית, אין הבדל בין האמונה המצויירת להכפירה כלל. שניהם אינם נותנים את האמת, אלא שהאמונה מתקרב לגבי דידן אל האמת והכפירה אל השקר, וממילא נמשך הטוב והרע, מאלה ההפכים, צדיקים ילכו בס' ופושעים יכשלו בס', והעולם כולו, עם כל ערכיו, החמריים והרוחניים, הכל הוא לערכנו. ולגבי ערכנו, האמת מתגלה באמונה והיא מקור הטוב. והשקר בהכפירה והיא מקור הרע. אבל לגבי אור אין סוף הכל שוה, גם הכפירה היא התגלות כח חיים, שאור החיים של זיו העליון מתלבש בתוכה, ומשום כך מלקטים ממנה גבורים רוחניים ניצוצות טובים מאד.

אורות האמונה (עמ' 41)

עיקר האמונה, היא בגדולת שלמות אין סוף, שכל מה שנכנס בתוך הלב, ה"ז ניצוץ בטל לגמרי לגבי מה שראוי להיות משוער, ומה שראוי להיות משוער אינו עולה כלל בסוג של ביטול לגבי מה שהוא באמת. ואם ההכרה הליבית קרועה היא ממקורה, אז היא מדולדלת ואין לה שום ערך, ואין תקנה לה שתהיה מאירה, בצורה חיה, כ"א ע"פ הקישור עם ההארה של האמונה, שהיא הארה כללית למעלה מכל ערכים, ובזה היא מבססת את הערכים כולם. כל עניני האמונה שהם

אורות הקודש א': יג (עמ' 17)

כל המחשבות הגיוניות הן, ובקשר סיסטמתי הן נקשרות. גם אותן שאין אנו מכירים בהן כ"א בצבוץ רעיוני לבד, כשנחתור יפה אחרי שרשן נמצא איך שהן משתלשלות ממקור ההגיון. כי כך היא תכונת המחשבה.

וממילא יודעים אנו שאין שום מחשבה בטלה בעולם כלל, אין לך דבר שאין לו מקום, כי כולן ממקור החכמה הן יוצאות. ואם ישנן מחשבות של דופי או של ריקניות, זה הדופי והריקניות הוא רק בסגנון החיצון, אבל כשיררדים עד פנימיותן מוצאים אנו בהן יסודי חיים, כי חכמה מקור חיים.

וכל אדם מלאים הם אוצרות מחשבותיו המון חיים עליונים, שעתידים להיות מזדקקים ועומדים חיים וקיימים בפאר מעלה, ליום אשר יבא העולם לתיקונו. וכל מה שיתעלה האדם יותר, כל מה ששייכותו היא יותר גדולה לתוכן הפנימי של ההויה והחיים, הרי הוא לוקח מכל מחשבה בין שהיא שלו, בין שהיא של אחרים, את גרעינה הנצחי, ההגיוני, הטוב, הנובע ממקור החכמה, והולך ומתעלה על ידן, והן מתעלות בו. איזהו חכם הלומד מכל אדם, בלא שיוך כלל.

אורות הקודש ג' (עמ' שכז)

מי שחושב בעניני האלהות בטהרתם איננו יכול לשנוא ולבזות שום יצירה ושום כשרון שבעולם, כאשר בכל מתגלה הפועל האלהי ברמו ותעצמותו, אלא שלפעמים הוא מרגיש את הזריזות הנמצאת באיזה סעיף, שנתגלם בו ביותר הצד העדרי, דהיינו מה שמנתק אותו מהאור והחיים הכלליים של מקור הכל.

ונמצא שהשנאה והבוז היא לא באה על מה שיש באמת בתנועה ובתרבות איזה שתהיה, אלא על מה שלא יש בה, דהיינו על מה שלא השלימה את חק הבנתה והשלמת חייה עד כדי התקשרותה ברגש ובמדע עם המהלך העליון והחודר של התוכן היסודי של המחשבה הרוממה, של האלהות המוחלטה, בגאון עמדתה.

מאמרי הראי"ה חלק א' עמ' 76 ("היסוד" גליון ס', כ"ו אלול תרצ"ג)

דומה לנו שהננו מחולקים לשני מחנות תמיד רגילים לצלצל אצלנו בשני השמות המהוים את הקהל שלנו בכללו, והם 'חרדים' ו'חפשים' שמות חדשים אשר מאז לא היו רגילים להיות מתבטאים אצלנו כלל ידענו שאין בני האדם שוים במדרגותיהם, ביחוד במה שנוגע לתוכנם הרוחני, שהוא יסוד החיים, אבל שיהיה שם מוגבל ומיוחד לכך המתאר סיעות ומפלגות, מזה לא ידענו...

וטוב מאד לאדם שיהיה שקוע לחשב חשבון עצמו, ולחטט במומיו הנפשיים ולהביט בעין יפה על אחרים שיוכל באמת להיות שיש במצפונם גם אוצר טוב הסמוי מן העין. והננו צריכים להחליט, כי כוח כמוס של הצעדה לטובה ישנו בכל המחנות ובכל אישי האומה, וביחוד בכל אלה שהערך הכללי של ישראל ותקוותו יקרים להם באיזו מדה שהיא.

נתודע איש אל אחיו בשם ישראל הכללי, לא בשם מפלגתי ומחנתי. נדע, שיש לנו בכל מחנה הרבה מה לתקן והרבה מה לקבל מהאור והטוב זה מזה, ואז תופיע עלינו האורה העליונה

הכללית אשר בה נושע תשועת עולמים, ותתקיים בנו התפילה המוקדשת קודש קדשים, שהננו עתידים להביעה בכל כך המית נפש "ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם".

ספר ישעיה פרק ו

(א) בשנת מות המלך עזיהו וְאַרְאָה אֶת אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא וְשׁוּלְיוֹ מְלֹאִים אֶת הַהִיכָל:
(ב) שָׂרְפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאַחַד בְּשֵׁתַיִם יִכְסֶה פָּנָיו וּבְשֵׁתַיִם יִכְסֶה רַגְלָיו
וּבְשֵׁתַיִם יַעֲוֹף:

(ג) וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ הַ צְבָאוֹת מְלֵא כָל כְּבוֹדוֹ:

תרגום יונתן על ישעיה פרק ו פסוק ג

(ג) **ומקבלין דין מן דין** ואמרין קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכנתיה קדיש על ארעא עובד גבורתיה קדיש לעלם ולעלמי עלמיא יי צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה:

סדר תפלה - נוסח אשכנז - סדר הוצאת ספר תורה

וּבֹא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשִׁבְי פִּשְׁע בְּיַעֲקֹב. נְאֻם ה' :

וְאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי. אוֹתָם אָמַר ה'. רוּחִי אֲשֶׁר עֲלֶיךָ וּדְבָרִי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּפִיךָ. לֹא יִמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זָרְעֶךָ וּמִפִּי זָרַע זָרְעֶךָ. אָמַר ה'. מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם:

וְאֵתָה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל. וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר:

קְדוֹשׁ. קְדוֹשׁ. קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת. מְלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

ומקבלין דין מן דין. ואמרין קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכנתיה. קדיש על ארעא עובד

גבורתיה. קדיש לעלם ולעלמי עלמיא. ה' צבאות. מליא כל ארעא זיו יקריה:

ליקוטי מוהר"ן מהדורא קמא

סימן לד אות ח

וגם צריך כל אדם לדבר עם חברו ביראת שמים, כדי לקבל התעוררות בלבו מהנקודה שיש בחברו יותר ממנו, כמו שכתוב: "ומקבלין דין מן דין". כי בזה הבחינה שיש בחברו יותר ממנו, זאת הבחינה הוא בחינת נקודה. **ושם בהנקודה הזאת, שורה האהבה**

סימן כז

[א] **כי למשך את כל העולם לעבודתו לעבדו שכס אחד,** וכולם ישליכו אלילי כספם וזהבם ויתפללו אל השם יתברך לבד זה הדבר נעשה בכל דור ודור לפי השלום שבדור. כי על ידי השלום שיש בין בני האדם, והם חוקרים ומסבירים זה לזה האמת, על ידי זה משליך כל איש את שקר אלילי כספו...

אות ב

[ב] **ואי אפשר לבוא לבחינת שלום, אלא על ידי הארת פנים**

סדר תפלה - נוסח ספרד - סדר הנחת תפילין

וּתְצַיְלֵנוּ מִקְּנָאת אִישׁ מִרְעֵהוּ וְלֹא יַעֲלֶה קְנָאת אָדָם עַל לִבְנוּ וְלֹא קְנָאתֵנוּ עַל אַחֵרִים,

אֲדַרְבֶּה, תֵּן בְּלִבְנוּ שְׂנוּאָה כָּל אֶחָד מֵעַלְת חֲבֵרֵינוּ וְלֹא חֲסוּנוֹם, וְשִׁנְדְּבֵר כָּל אֶחָד אֶת חֲבֵרוֹ בְּדַרְךְ

הַיֵּשֶׁר וְהַרְצוּי לְפָנֶיךָ, וְאַל יַעֲלֶה שׁוֹם שְׂנֵאָה מֵאֶחָד עַל חֲבֵרוֹ חֲלִילָה: